

У8А зразках. Операція зміцнення полягала в нанесенні 4 доріжок загартування шириною 6 мм з 20%-ним перекриттям по широкій стороні зразка. Для порівняльних випробувань використали машину тертя зворотно-поступального руху. Пара тертя знаходилася в масляній ванні. В якості мастила використали олію "Індустріальне-40". Питоме навантаження склало 3 МПа, швидкість ковзання - 33 мм/с. В якості контртіла використали не зміцнені зразки із сталі У8А з твердістю НВ 170-185. В результаті досліджень встановлено підвищення зносостійкості зразків, що пройшли лазерну обробку, в 3-3,5 разу в порівнянні з не зміцненими зразками.

Висновки. Для уточнення режимів лазерної обробки при багатостадійних циклах необхідно проводити додаткові дослідження, але вже зараз можна зробити висновок, що спосіб впливу на поверхню лазерною плямою з регульованою щільністю потужності лазерного випромінювання істотно збільшують зносостійкість ножів. Лазерна обробка має високу ефективність, малу енерговитратність і гнучкість управління. Швидкий тепловідвід в глиб зміцнюваного інструменту призводить до виникнення гартівних структур в поверхневому шарі. Лазерний промінь призводить до зміцнення тонкого поверхневого шару ножів, підвищуючи його мікротвердість і зносостійкість. При цьому зберігаються пластичні властивості їх об'єму. Остання обставина відіграє важливу роль за наявності ударних навантажень, яким часто піддаються ножі при різанні буряка з чужорідними домішками. Дослідження показали, що лазерна обробка поверхонь ножів має високу надійність забезпечення заданих параметрів, їх якості і експлуатаційних властивостей.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДВИЩЕННЯ ЗНОСОСТІЙКОСТІ ВУЗЛІВ ТЕРТЯ МЕХАНІЗМІВ І МАШИН ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

**Спольнік О.І., д.ф.-м.н., проф., Гайдусь А.Ю., к.т.н., доц.,
Каліберда Л.М., доц.**

*(Харківський національний технічний університет сільського
господарства імені Петра Василенка)*

Знос деталей вузлів тертя є однією з головних причин зниження ресурсу механізмів і машин переробної промисловості. З літератури відомо, що процес зовнішнього тертя характеризується

двома найважливішими чинниками: неминучістю пружної і пластичної деформацій поверхневих об'ємів тіл, що труться, і їх руйнування (механічний чинник) і неминучістю адгезійної взаємодії поверхонь тертя (молекулярний чинник). Найслабіше вивчено питання адгезійної взаємодії. Ясних уявлень про механізм адгезії досі немає.

Мета досліджень. Метою досліджень є розгляд деяких аспектів адгезійної взаємодії твердих тіл, які можуть робити істотний вплив на процес тертя у вузлах механізмів і машин.

Основний матеріал досліджень.

Значну роль при терті грає адгезія, що виникає в результаті просторового перекриття валентних орбіталей контактуючих поверхонь. Взаємодія поверхонь при цьому може носити хімічний характер, як при хемосорбції або протіканні хімічної реакції. Характерна енергія зв'язку атома в цьому випадку на порядок вище, ніж при фізичній адгезії. Природу хімічної адгезії, як і інших явищ, в основі яких лежить міжатомна взаємодія поверхневих атомів твердих тіл, можна зрозуміти тільки у рамках електронної теорії конденсованого стану.

Для реалізації хімічної адгезії потрібне просторове перекриття валентних орбіталей атомів контактуючих поверхонь.

Вірогідність просторового перекриття валентних орбіталей ($W_{по}$) повинна збільшуватися при зближенні контактуючих тіл, яке можливе за рахунок збільшення стискаючого контртіла навантаження, а також за рахунок збільшення температури контакту, енергії теплових коливань атомів (а значить і амплітуди цих коливань), збільшення діаметру валентних орбіталей, що забезпечує підвищення. Вірогідність $W_{по}$ може бути також збільшена за рахунок видалення і відвертання утворення на контактуючих поверхнях окисних плівок, за рахунок спільної пластичної деформації, що приводить в зіткнення ювенільні поверхні контртіл, а також за рахунок додаткової активації поверхонь електронним бомбардуванням, електромагнітним випромінюванням і іншими діями. При аналізі взаємодії двох поверхонь доцільно мати на увазі два граничні випадки:

1. Енергії, що підводиться, виявляється досить для просторового перекриття орбіталей з $W_{по} \sim 1$. В цьому випадку робота адгезії визначається вірогідністю усупільнення електронів, яка збільшуватиметься зі збільшенням виграшу у вільній енергії системи;

2. Енергії, що підводиться, недостатньо для просторового перекриття орбіталей ($W_{\text{по}}$), у зв'язку з чим, незважаючи на великий енергетичний вииграш, який можна було б отримати в результаті адгезії, робота адгезії буде невелика.

Приведена схема дозволяє зрозуміти, чому в результаті істотної активації підкладок із сталей або твердих сплавів і навіть з'єднань типу TiN шляхом іонного бомбардування вдається забезпечити хорошу адгезію покриттів при використанні вакуумно-плазмових технологій. Покриття завтовшки 6 мкм було нанесено на різальні пластини з твердого сплаву ВК8 на вакуумно-плазмовій установці "Булат-3Т". Схема конденсації покриттів забезпечувала одночасну роботу двох випарників - титанового (матеріал катода ВТ 1-00) і молібденового (матеріал катода МЧВП) з можливістю в широких межах плавно змінювати співвідношення між швидкістю вступу до підкладки титану і молібдену. Як реакційний газ використовувався азот чистотою 99,98%. Фазовий аналіз отриманих покриттів показує, що усі вони складаються головним чином з твердого розчину Мо в нітриді титану. У покриттях є присутньою також деяка кількість - Ti і Мо, які зосереджені в основному в краплинних елементах, що утворюються в результаті розбризкування матеріалу катодів при конденсації покриття.

Залежність сил тертя від змісту молібдену в покритті, що свідчить про те, що покриття усіх складів забезпечують зниження адгезійної активності поверхні.

Висновки. Можливість регулювання адгезійної активності матеріалу шляхом цілеспрямованого його легування дозволяє "конструювати" багат шарові покриття, в яких перші (найближчі до підкладки) шари повинні забезпечувати високу адгезію покриття до підкладки, а зовнішні шари покриття - низьку адгезію покриття по відношенню до оброблюваного матеріалу.

АНАЛІЗ ФІЗИЧНИХ МЕТОДІВ ВПЛИВУ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ СИРОВИНУ

Червоний В.М., к.т.н., Постнов Д.Г., магістрант

(Харківський державний університет харчування та торгівлі)

Мета досліджень. Технологічні процеси, які наразі існують у харчовій промисловості, в деяких випадках досягли природної межі швидкості процесу і за своєю сутністю не можуть бути прискорені.